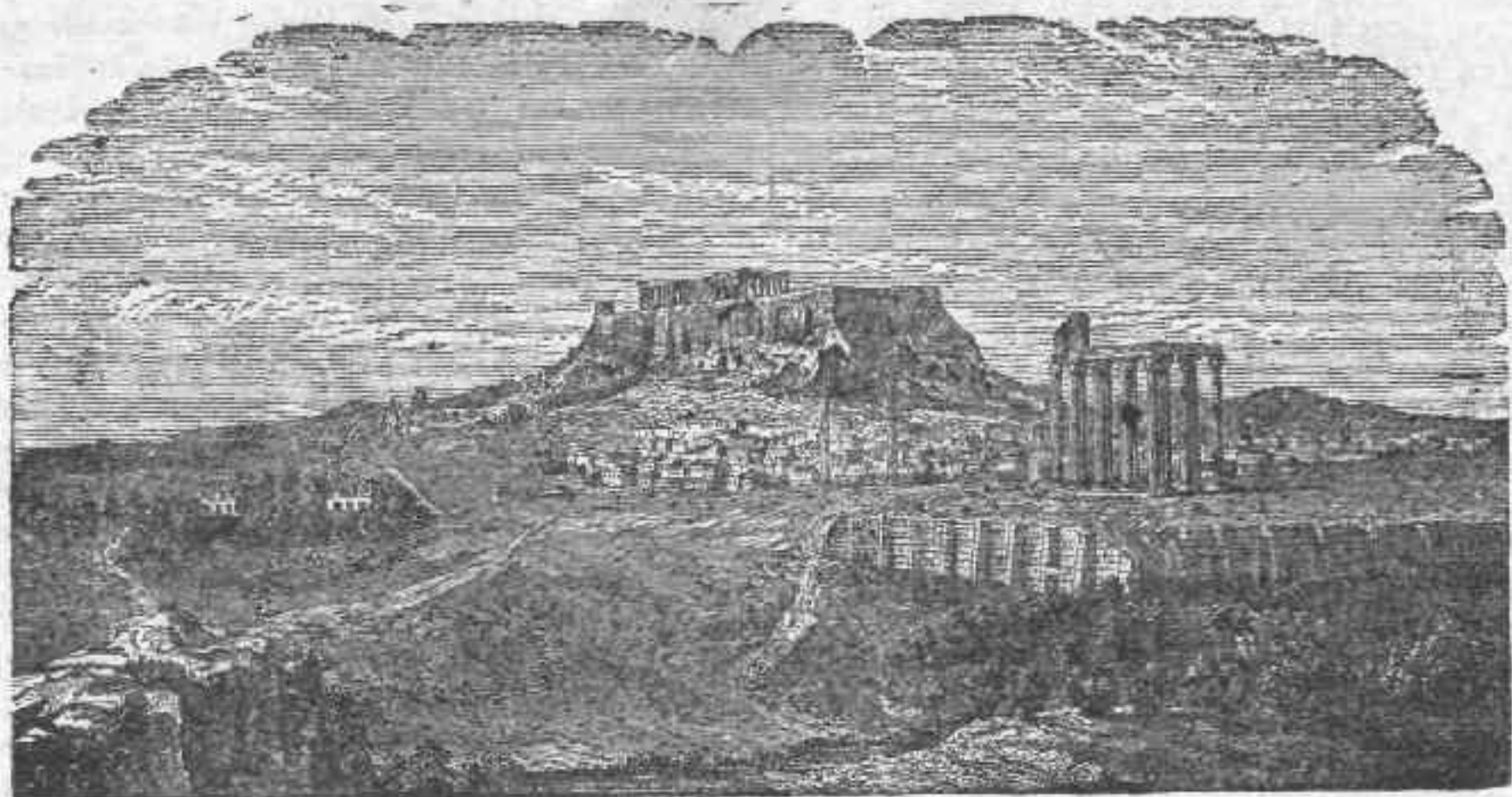




# ΠΑΝΔΩΡΑ.

Ι ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1860.

ΤΟΜΟΣ Γ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 235.

## ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΛΥΡΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ (\*).

—οοο—

α Ἡ ἐπιθεώρησις αὕτη καταῶσα μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων καταλήγει εἰς πρόβλημα συζητηθὲν ἐνίοτε. Ὁ καιρὸς τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς φαντασίας παρῆλθεν ἄρα διὰ τοὺς λαοὺς, ἡ ἐξέλιπεν ὅλως διὰ τὸν ἄνθρωπον; Ἡ Εὐρώπη, ἐν ᾗ ὁ ἀστὴρ τῶν τεχνῶν οὐδέποτε πρὸ πέντε αἰώνων ἐγκατέλιπε τὸν ὀρίζοντα, κινδυνεύει τάχα νὰ ἀπολέσῃ τὸ θεῖον τοῦτο φῶς; Καὶ μόνη λοιπὸν ὑπολείπεται ἐποχὴ ὁμοία τῶν καὶ ἄλλοτε γενομένων γνωστῶν ἐν τῷ κόσμῳ, καθ' ἃς ἡ γνῶσις τῶν ὑλικῶν πραγμάτων κατέστρεψε τὸ αἶσθημα τοῦ ἰδανικοῦ, ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐργασία ἐδέσμευσαν ἐντὸς ἀγοραίας καὶ κοινῆς εὐζωίας ἑκατομμύρια νοῶν, μὴ ἀναφλεγόμενων πλέον ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν τεχνῶν; Καὶ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Εὐρώπη, ἡ ἰσχυρὰ αὕτη μητρόπολις τῆς οἰκουμένης, καταπλημμυροῦσα ταύτην δι' ἀποικίων, μετέδωκεν αὕτῃ μετὰ τοῦ ἰδίου αἵματος καὶ γήρκος πρῶτον, καὶ ὅτι κατὰ τὰς χώρας τῆς βορείου Ἀμερικῆς, τὰς ἀδιακόπως εὐρυνόμενας τὰς ὡς ἐκ μαγείας ἀναβλαστανούσας πόλεις, ὁ ἡμέτερος πολιτισμὸς μόνον ἐνέσπειρε μετὰ τῆς πολυχρονίου

παίρας καὶ τῶν νεωτέρων αὐτοῦ ἐφευρέσεων, τὴν περὶ τὸν ὅλως πραγματικὸν βίον ἐμπειρίαν, τὴν περὶ τὸ κέρδος ἐπιδεξιότητα καὶ τὸν ἐνεργὸν καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας, τὴν τεχνικὴν λέγω καὶ κατεσκευασμένην ταύτην χρῆσιν τοῦ βίου, χάριν τῆς ὁποίας ὀλίγος χρόνος παραχωρεῖται εἰς τὰς εὐγενεῖς ἀπολαύσεις τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καλαισθησίας; Πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ θεωρήσωμεν ὡς μόνον μέλλον, ὡς τελευταίαν πρόοδον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τὸν θρίαμβον τῆς ἐπικληθείσης κοινωνικῆς ἐπιστήμης, τὴς ἰσότητος τῶν συμφερόντων, ἐν οἷς μὲν ὄνειροπόλοι ἀνευ φαντασίας, ἢ οἱ ἐνθεουμανεῖς ἀνευ θρησκείας ἀξιοῦσι νὰ καταστήσωσι πρακτικὸν διὰ δημοκρατικῆς ἐξισώσεως ὑποβεβλημένης εἰς κανονισμοὺς κοινοδίων καὶ μισθῶν, ἄλλοι δὲ προθυμοῦνται νὰ παραστήσωσιν ἀνετότερον καὶ ταχύτερον διὰ τῆς ἀπλῆς ἐπιρροῆς τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ δεσποτισμοῦ. Τὴν φαντασιοκοπίαν ταύτην συνιστῶσι τινὲς τῆς θεωρίας ὀπαδοί· αὗτοι ἐξύμνησαν σπουδάζοντες τὴν κυριαρχίαν τῶν Καيسάρων τῆς Ῥώμης ὡς ἐποχὴν κοινωνικῆς ἰσότητος, πρὸς ᾗν ἔχουσιν ὁμοιότητα τὰ καθεστῶτα ἡμῶν ἡθῆ, ἄρα καὶ ἐπιθυμητάν.

Ἀλλὰ πρὸς τὰ σοφίσματα ταῦτα ἰδοτελοῦς ἐπιστήμης δεῦτε ἀπαντήσωμεν μετὰ σπουδῆς, ὅτι τὸ πρᾶγμα, ὅπερ ἐπικαλοῦνται ἐν ἐλλείψει δικαιοῦτος, εἶναι καὶ πλημμελὲς καὶ ἀπατηλόν. Ὁ μακάριος οὗτος ὕλισμός, ἐν ᾧ ᾔθελεν εἰσπραχθῆναι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τὸν ἴσον ζυγὸν τῆς Ῥώμης, ἡ

(\*) Ἰδὲ φυλλάδ. 132.

ἀπονάρκως αὐτῇ τῶν ψυχῶν ὑπὸ ἀκράδαντον δουλείαν, οὐδέποτε ὑπῆρξε. Πλὴν τῶν ἐσωτερικῶν τῶν παλατίων ἐπαναστάσεων, αἵτινες ἀνέκοπτον τὸν τακτικὸν τῶν πραγμάτων ῥοὴν μεταλλάσσουσαι τὰ πρῶτα πρόσωπα, πλὴν τῶν φυσικῶν συμβάντων καὶ τῶν ἀπαισίων ἀνταμοιβῶν τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας, ὑπῆρχε καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡς τὴν σωτήριον ἀδράνειαν ἐκδειάζουσιν οἱ θεωρητικοί, δραστηριωτάτη ἀνταρσία τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος, ἐστὶ τὰ μάλιστα διάπυρος καταφλόγουσα τὴν διάνοιαν καὶ τὰς καρδίας.

«Ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐποχὴ τοῦ ἐμπράκτου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς πίστεως ἀναπτυσσομένης μέχρις ἡρωϊσμοῦ. Μὴ ἐπιχειρεῖτε λοιπὸν νὰ δυισχυρίζεσθε, μὴ φρονεῖτε, ἔστω καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, ὅτι ὑπῆρξε ποτε μέγας τις κύκλος ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἐστερημένης πάσης ἐμφύτου ῥοπῆς πρὸς τὰ γενναῖα αἰσθήματα, ἀμοίρου ἀνεξαρτησίας, ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῆς μορφάς, περιορισμένης ἀναλγητῶς καὶ ἐν μακαριότητι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς κατακτῆσεως, καὶ ἀποδλεπούσης μόνον εἰς τὸν ἐνιαύσιον ἄρτον καὶ τὴν ἰσότητά τῆς δουλείας. Καὶ ἀνεγνώσατε μὲν τὰ ψηφίσματα τῶν Καيسάρων, ἀλλὰ δὲν ἠκούσατε καὶ τοὺς γόους τῶν καταπιεζομένων, τὰς ἀπολογίας, τοὺς ὕμνους καὶ τὰς προσευχὰς αὐτῶν (\*).

«Τότε ἀληθῶς πανταχόθεν ἐντὸς τῶν ὑψηλῶν αἰθουσῶν ὅπου συνηθορίζοντο, ἐντὸς τῶν ὑπογείων ὅπου ἐκρύπτοντο, ἐντὸς τῶν μεταλλείων, ἅπερ ἦσαν καταδεδικασμένοι νὰ ἀνορύττωσιν, ἀνθρωποὶ ἐψαλλον ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἐνισχύοντο ὑπὸ τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης ῥήσεως: «Οὐ γὰρ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται τις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκ στόματος τοῦ Θεοῦ ἐκπορευομένῳ.»

«Τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἀποσοβοῦντες εὐζωίαν ἐξαγοραζομένην διὰ δουλείας καὶ σιωπῆς, ἐθήρουν πάντα τὰ τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ, τὴν δημοσίαν ὁμολογίαν τῆς ἰδίας πίστεως, τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀνακούφισιν, τὴν στιγμάτισιν τῆς κακίας καὶ τῆς τυραννίας, τὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν ἠθικὴν τοῦ κόσμου κατακτῆσιν.

«Καὶ λοιπὸν ἡ φαινομένη καὶ ἀνελεύθερος εἰρήνη τῆς ἀρχαίας ῥωμαϊκῆς πόλεως ἐκάλυπτε διὰ τῆς ἀκινήσιας καὶ τῶν σκιῶν αὐτῆς τὴν δραστηριωτέραν ἐργασίαν νεωτέρας πόλεως. Ὁ ἐνθουσιασμός, ὁ ζῆλος τῆς ψυχῆς, πάλαι μὲν διεσπαρμένοι εἰς τὰ πολυάριθμα συμφέροντα τοῦ δημοσίου βίου, πολ-

λάκις δὲ καὶ διαφθειρόμενοι ὑπὸ ἀγενῶν παθῶν, οὐ μόνον δὲν ἐγκατέλιπον τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἐκαθάρίσθησαν, καὶ πῦρ ζωηρότερον ἀνέδιδον ἐντὸς τῆς κεκρυμμένης ἐστίας τοῦ θυσιαστηρίου.

«Ἡ ἐντίληψις αὐτῇ, ἥτις οὐδαμῶς ἐξέλιπεν ἐν καιρῷ τῆς παρακμῆς, ἡ λυχνία αὐτῇ τῆς φαντασίας καὶ τῆς καρδίας, μὴ ἀποσβεσθεῖσα κατὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου εἰς τὸν νέον κόσμον, ἐμεῖλεν ἄρα νὰ ὠχριάσῃ καὶ νὰ ἀπολεσθῇ κατὰ τὰς μελλούσας ἡμέρας τοῦ κόσμου; Ἡ ἀπώλεια τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸ μᾶταιον τῆς ποιήσεως εἰσὶν ἄρα πρόσδος μέλλουσα ν' ἀναδλαστήσῃ ἀπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων τελειοποιήσεων τοῦ ὑλικοῦ βίου, ἡ τιμωρία ἐπιβληθεῖσα εἰς τὸν ἡμέτερον νοῦν, ὑπὲρ τὸ δέον προσκεκαλλημένου εἰς μόνον τοῦτο τὸ συμφέρον, καὶ ἐπομένως εἰς ἄκρον ὁμοιάζοντα τὸν πλευνέκτην ἐκείνον ἄγγελον, ὃν παριστᾷ ὁ Μίλτων ἐν αὐτοῖς τοῖς οὐρανοῖς ἐπιθυμοῦντα τὸν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ χρυσόν, καὶ ἀπειθήσαντα διὰ τοῦτο εἰς τὸν Θεόν καὶ ἐκπεσόντα τῆς δόξης αὐτοῦ;

«Οὐχὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω; πᾶν ὅ,τι αὐξάνει ἐξωτερικῶς τὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, πᾶν ὅ,τι διπλασιάζει δι' αὐτὸν τὸν χρόνον ἢ συντέμνει τὸ διάστημα, πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπ' ἀνόδον τῆς ψυχῆς εἰς ἐκυτὴν; διότι ὁ ἀνθρώπος ἀναδείκνυται μέγας διὰ τῶν ἔργων μόνον τοῦ νοῦς καὶ διὰ τῶν αἰσθημάτων τῆς καρδίας.

«Ἄς τὸ εἰπώμεν λοιπὸν εὐχαρίστως: καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ, καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ ἐν ταῖς τέχναις, καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτῇ ἀρετῇ, τῷ ὑστάτῳ τούτῳ σκοπῷ τῆς κοινωνίας, εὐρίσκεται ἔτι καὶ θέλει ὑπάρξει πάντοτε πολυτιμότες σπινθήρ ἐνθουσιασμοῦ.

«Δὲν εἶναι τῶντι πρόδηλον ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ νέων τῆς ὑψηλίου χωρῶν, ὑπερνικῶσα καὶ τὰς βραδυτῆτας καὶ τοὺς δισταγμούς τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων, προσεγγίζει γιγαντιαίους βήμασιν, ὅτι καλεῖται πανταχόθεν καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ κράτους τῶν ὀπλων, τῆς ἐμπορίας καὶ τῶν τεχνῶν; Ρίψατε ἐν πρώτοις τὸ βλέμμα εἰς τὴν Εὐρώπην, ἴδετε πῶς ἡ βαρβαρότης συστέλλεται καὶ ἐξαλείφεται κατὰ τὰ ἀνατολικά μεθόρια, ἕως οὗ ἐκλείψῃ ὀλοτελῶς. Τὰ ἐγκλήματα τοῦ παλατίου, ἡ αἰμοχαρὴς πολιτικὴ, αἱ πολυάριθμοι σφαγαί, αἵτινες καὶ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἦσαν ὁ ἐπικρατῶν κοινὸς ἐν Τουρκίᾳ νόμος, ἀπηγορεύθησαν αὐτῇ ἡ Τουρκία διατηρεῖται ἐπὶ μόνῳ ὄρω ὅτι φανήσεται κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν νέων αὐτῆς ἐθίμων, ὁμοία τῶν ἐξόχων αὐτῆς προστατῶν. Οἱ ἐξολοθρευταὶ τῆς Χίου, οἱ σφαγεῖς τοῦ ἐλληνικοῦ κλήρου κατὰ τὸ 1821 διεμαρτυροῦντο ἄρτι κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ξένων, οἵτινες πυρπολήσαντες τὸν στόλον αὐτῶν ἐδολύσαν καὶ τοὺς κατοίκους ἐμπορικῆς τινας αὐτῶν πόλεως ἐπεκαλοῦντο τότε τὸ δίκαιον καὶ τὴν φιλάνθρωπίαν ἐν μέσῳ τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐνισχύσεως τῆς βαρβαρότητας, ἣν παρέχουσιν αὐτοῖς τὰ ἀσιατικὰ στίφη. Ὅποιον χάος! μὴ ἔχον βεβαίως διάρκειν, καὶ προετοιμάζον μεταβολὴν τοῦ κόσμου!

(\*) Διὰ τοῦτου ὑπαινίττεται, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ὁ πολυσέβαστος συγγραφεὺς τὰ ὑπὸ τοῦ νῦν προέδρου τῆς Γερουσίας, νομομαθοῦς ἐξόχου, καὶ ἄλλων τινῶν δημοσιευθέντα πρὸ ὀλίγων χρόνων ἄρθρα εἰς τὴν Σύγχρονον Ἐπιθεώρησιν (Revue Contemporaine), περὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων αὐτακρατορικῆς ἐποχῆς. Ἐν τούτοις ἀληθῶς ἀμυδρά τις καὶ ἐπιταδὴς σύγκρισις τῶν τότε καὶ νῦν χρόνων ἰγνέται, καὶ τὸ αὐτακρατορικὸν πολίτευμα πανηγυρικῶς ἐξυμνεῖται. Ἄλλως τις ἐκ τῶν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, τῶν μάλιστα γνωστῶν, ὁ K. Ampère, καὶ πολυμαθὴς τις καθηγητὴς τοῦ Collège de France, ὁ K. Laboulaye, ἀνταπάντησαν τότε εὐφραδίστατα καὶ τοι ἐντόνως ἐστ' ὅτι, ὁ μὲν εἰς τὴν τῶν Δύο Κόσμων Ἐπιθεώρησιν (Revue des Deux Mondes), ὁ δὲ ἀπὸ καθέρας πρὸς τὸ πολυπληθές αὐτοῦ ἀκροατήριον,

«Καὶ λοιπὸν κινήσεις τις ἀκατάγωνιστος, μακρόθεν πηγάζουσα καὶ ματαίως ἀναβαλλομένη, χαράσσει νέαν ὁδὸν πρὸς θρίκμβον τῆς θρησκείας καὶ τῶν τεχνῶν ἐπὶ τῆς γῆραις, τῆς πολυτελείου ταύτης γῆς τῆς Εὐρώπης, τοῦ μεταλλείου τούτου ὅπου τοσοῦτοι καὶ τελικοῦτοι βραχίονες ἐξαφανίζονται. Τὸ ἔργον ὅπερ ἤρξατο ἡ ἐπανástasis τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἡ ἐν Νεοκαστρῷ λέγω πυρκαϊά, καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἡ ἀλυσίς τῆς Ἀλγερίας, προβαίνει διὰ μέσου τῶν ἀντιφάσεων τῆς πολιτικῆς. Περήλθε τὸ ἡμῖν τοῦ 19' αἰῶνος· ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσῃ τὸ τέμα αὐτοῦ, ἡ μουσουλμανικὴ βραδύτης ἀποδιωχθήσεται ἐκ τῆς Εὐρώπης. Αἱ μετὰ τὸ τοῦ Δουναβίου καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἀσίας περικαλλεῖς ἐκεῖναι χώραι ἐγκαταλειφθήσονται εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς· ἡ Ἀγία Σοφία γενήσεται καὶ πάλιν χριστιανικὴ· ἡ πόλις ἐκείνη τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ ἀνατολικὴ αὕτη πύλη τῆς Εὐρώπης, ἡ ἀγενὴς ἐγκαταλειφθεῖσα πρὸ τεσσάρων αἰώνων εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἡ κατακτεθεισα ὑπ' αὐτῶν δικαιώματι σφεγῆς καὶ διατελοῦσα ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτῶν δικαιώματι βλακείας, διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶναι τὸ ἔθνος τὸ ἀρμοδιώτερον εἰς τὸ κατέχειν ἀνωφελῶς μέγα κράτος (\*), ἀποδοθήσεται εἰς τὴν χριστιανικὴν τῆς Εὐρώπης ὁμοσπονδίαν. Εἴτε πόλις ἐλευθέρα καὶ οὐδετέρα (\*\*), εἴτε μητρόπολις Ἑλληνικοῦ κράτους, εἴτε κτῆσις διαφιλονεικουμένη ὑπὸ τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ τόσῳ γείτων τῆς Μελίτης καὶ τῆς Μασσαλίας, δὲν δύναται, χάρις εἰς τὴν σκεπρινὴν ταχύτητα τῶν δυνάμεων τοῦ πολιτισμοῦ, ν' ἀνῆλθῃ πολὺν ἔτι χρόνον εἰς ἄλλον κόσμον, εἰς ἄλλον νοῦν ἢ εἰς τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην.

» Ἡ Κρήτη, ἡ θαυμασία αὕτη γῆ διὰ τε τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰς τέχνας, ἡ μέλλουσα νὰ χρησιμεύσῃ

(\*) Λόγιον τοῦτο τοῦ Montesquieu. Σμ. Πανδ.

(\*\*) Ἡ περὶ συστάσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἐλευθερίαν καὶ οὐδετέραν πόλιν ἰδίᾳ ἀνήκει κατὰ πρῶτον, κατ' αὐτὰς τὰς ἰδιαιτέρας πληροφορίας τοῦ γερaroῦ συγγραφέως, εἰς τὸν διαβόητον πολιτικὸν Prince de Talleyrand, ὅστις μάλιστα παρεδέχτο τὴν πιθανότητα τότε πρὸς τοὺς ἄλλους, εἰς πλήρη ἀπόλειον, ὡς φαίνεται, τῆς Γαλλίας, νὰ διατελῇ ἡ Βασιλεύουσα ὑπὸ τὴν αἰσαν προεστασίαν ἀγγλικοῦ στόλου! Χαῖρόν τι τοῦτο ὁ τελευταῖος Ἀγγλος διπλωμάτης δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ βεβαίως, οὐδὲ πλεον ἐλπίσιν πρὸς τε τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀνατολήν, ἥς τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰ συμφέροντα δυστυχῶς οἱ ἐν τοῖς πράγματι οὐτικοὶ πολὺ ἀνεπαρκῶς καὶ ἐπιπολαιῶς ἀνέκαθεν ἐννοοῦσι καὶ ἐννοοῦσι πάντοτε. Λέγεται ὅτι ὁ μέγας οὗτος πολιτικός δὲν ἐδυσκολώσατο συνήθως πολὺ εἰς τὰ μέσα τῆς ἐπιτυχίας, ὅτε ἠπρόκειτο μεγάλῃν τινα ἰδέαν νὰ ἐφαρμόσῃ· μία δὲ ἐκ τούτων φαίνεται, ὅτι ἦτο καὶ ἡ γενικὴ τῶν Χριστιανῶν ἀπελευθέρωσις. Καὶ ἔμεινε πολλὰ καὶ τὰ σοβαρώτερα αὐτὰ πράγματα ἀπείρας διεγερθεῖτο Πασίγνωστοι, παρὰ τὴν χάριν, εἶναι ἡ ἡρωικωτάτη ἀμαρτία καὶ σφοδρὰ εὐρύτης ἀπάντησις αὐτοῦ πρὸς τὸν ταλαίπωρον ἐκεῖνον ἀπεσταλμένον ἐνὸς τῶν πολυκαίμων Δουκῶν τῆς Γερμανίας, ὅπερ μετὰ τὴν ἀπειτουμένην ἔριμον σκέψιν ἀπεφάσισε τέλος πάντων τὴν ἐπιστάσιν τότε γαλλικὴν κυβέρνησιν νὰ ἀναγνωρίσῃ, ὡς ἐνθυμῶμαι καλῶς, «Κύριε, τῇ εἴπῃ διακονήσατε εἰς τὴν ὑμετέραν κυβέρνησιν ὅτι χαίρω κάμνων τὴν γνωριμίαν ὑμῶν.» Ἐκλήτερον τρέφοντι μάθημα δὲν ἠδύνατο νὰ τῇ δώσῃ. Σ. Μ.

ὡς ἀποζημίωσις (compensation) προκειμένου ἀφ' αὐτοῦ μοιρασμοῦ (\*), δὲν δύναται νὰ μείνῃ βάρβαρος. Αἱ δὲ προετοιμαζόμεναι μεταβολαί, αἱ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην ἐπικείμεναι ἐπαναστάσεις, θέλουσι φέρει εἰς τὸ μέγιστον ἔργον τῶν νεωτέρων χρόνων, τὴν ἀναγέννησιν τῶν ὠρχίων τούτων χωρῶν καὶ τῶν πλουσίων γαιῶν, αἵτινες ἀπὸ τοῦ κόλπου τῶν Κλαζομένων μέχρι τοῦ ἐν Ἀσίᾳ Ὀλύμπου, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπτὰ πόλεων τοῦ Ἀποστόλου μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Νικομηδείας συνεκρότουν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀσιατικῆς ἐπαρχίας» κράτος τοσοῦτω εὐφορον. Τὰ κατηρημαμένα λείψανα καὶ οἱ συντετριμμένοι λίθοι τῶν ἐπιγραφῶν ἀποδείκνυσιν τί δύναται νὰ γείνη ἐκ νέου ἡ ἐξαισία ἐκείνη χώρα, οὐχὶ πλέον ὑπὸ μόνην τὴν δραστηρίαν κυριάρχίαν εὐρωπαϊκῆς φυλῆς, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἡλεκτρικὴν δύναμιν τῶν νέων τεχνῶν καὶ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης.

Τοιοῦτο ἦτο τὸ ὄνειρον τοῦ Fourier, τοῦ ἐνδόξου γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. «Ἡ Συρία, ἔλεγεν, ἡ Ἰωνία, ἡ Κιλικία, ἡ Τρωάς! Πιγγιὰ ὁ νοῦς ἀναλαγιζόμενος τί ἤθελε γενεῖ ὁ τόπος ἐκεῖνος διὰ τῶν μηχανῶν καὶ τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ πυρὸς ὧν διαθέτομεν. Ἡθέλομεν ἔχει ἐκεῖ κατὰ θέλησιν ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῶν Τροπικῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ προϊόντα τῶν καθ' ἡμᾶς λαμπροτέρων μεσημβρινῶν χωρῶν. Ἡ μικρὰ Ἀσία κεῖται ὡς ἄλλη τις Ἀμερικὴ εἰς τὰς πύλας τῆς Εὐρώπης.» Καὶ ὁ μέγας οὗτος νοῦς, ὅστις καταδέχθη καὶ σχέδιον πολιτειογραφικὸν τῶν Παρισίων νὰ χαράξῃ πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ, ὅστις ὅμως, ἐν τῇ βεθείᾳ αὐτοῦ μαθηματικῇ ἐπιστήμῃ, εἶχε καὶ ἐδείκνυσεν ἔμφρονον ῥοπήν πρὸς ἠθικὸν ὕψος, ὡς χαίμαρρος ὠμίλει περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου, ἠνωμένου μὲν μετὰ τῆς Εὐρώπης, διοικουμένου δὲ διὰ τῶν τεχνῶν καὶ τῆς φιλάνθρωπίας τῆς (\*\*). Πρόδηλον λοιπὸν ὅτι οὐ μόνον δὲν ἐξέλειπεν

(\*) Ἐντεῦθα, ὑποθέτω, ἐννοεῖ ὁ ὑφραδὸς συγγραφεὺς, τὴν πρὸ ἀπαύρου καιροῦ καὶ νῦν μάλιστα πλέον παρὰ ποτὶ εἰς τὴν Κρήτην ἀποδιδέπουσαν Ἀγγλίαν, ἥτις διὰ παντοίων τρόπων ὡς καὶ διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκεί ἀπιστολῶν ἐξέχων τῆς ἀτόμων καὶ στόλων καὶ πάντα λαθὼν ἵνα εὐχὴν ἐκουσίας ἢ ἀκουσίας καὶ μέλλεν κατὰ τὸ σῶμα αὐτῆς τοὺς κατοίκους, ὥστε νὰ κηρυχθῶσιν ἐπὶ τέλος ὑπὲρ αὐτῆς. Παροχίτις εἰς τὴν πατριωτικὴν καὶ τὴν φρόνησιν τῆς ἐνδόξου ταύτης νέου, ἥτις τρὶς αἰῶνιμα αὐτῶν εἰς τὰς τελευταίας διεῖς περιστάσεις ἰδοὺς, δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι οὐδέποτε θάβη προτιμήσει νὰ ἀνταλλάξῃ τὴν νῦν ζυγὴν πρὸς ἄλλον τινα πλεονεξασπόμενον. Ὁδωμόνον θέλει φησικῶς ἡμερῶν τινα, τοῦ θύσαντος, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς μετ' ὅλων τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν τε καὶ νήσων, τῶν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Ἰόνιον πύλαχος καὶ μένον. Σ. Μ.

(\*) Ὁ Fourier οὗτος, ἔχων μαθηματικὸς, καὶ τοι κατώτερος τοῦ Laplace καὶ τοῦ Lagrange, καλὸν εἶναι νὰ μὴ συνταυτισθῇ μετὰ τοῦ συγχρόνου τοῦ Fourier, τοῦ ἐφαρμένου τοῦ συστήματος τοῦ κοινωνισμοῦ (socialisme), τοῦ καὶ δικαίως ἐπικληθέντος «Ἀριστοτολεῖ τῶν φαντασιοκοπίων (l' Aristote des utopies).» Ἐπειδὴ ἐφάρμιλλος τοῦ τελευταίου τούτου εἶναι καὶ ὁ Prudhon, ὁ ἀρχηγὸς τῆς κομμουνιστικῆς (communisme), οὗτος γινώσκων τὸ σύνθημα «la propriété c' est le vol» ἦτο, ἰδιοκτησία εἶναι τὸ κλέπτειν.

ἡ δύναμις αὕτη τῆς ἐνεργείας, τὸ θέαμα τοῦτο τῶν ἐναντιρρήτων ἀληθειῶν, ἀλλ' ἡ Εὐρώπη ὑπὲρ ποτε σήμερον δύναται νὰ κατορθώσῃ μεγάλα πράγματα, νὰ διανοίξῃ νέους ὁρίζοντας, νὰ καταστήσῃ εὐφύρους νέας γαῖας καὶ νὰ συλλέξῃ καρπούς ὠρίμους. Προσθετέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἀπὸ ταύτης τῆς βαθείας ἐπεκτάσεως τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ συνδυασμοῦ πρὸς τὰ ἀνατολικά ὄρια τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἐξήρτηται ἡ ἀληθὴς ἰσορροπία τοῦ κόσμου, ἐνδοξος καὶ διαρκὴς ἐπικράτησις τοῦ πνεύματος τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν ἀπέραντον Ἀμερικανικὴν χώραν, τὴν ὁποίαν ἐκείνη ἀνεκάλυψε καὶ κατώκησεν.

Ἐάν, καλλιεργουμένων γενναίως τῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἰσχυρὰ ἐφαρμογὴ τῶν τεχνῶν, αἱ πολιτικαὶ ἀρεταὶ καὶ αἱ ἐλευθερίαι γνώσεις ἐξ ὧν αὗται πηγάζουσι, δισσωθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐκείνων κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην· ἐάν τὸ δημόσιον χριστιανικὸν δίκαιον κανονίσῃ τὴν ἰσχύϊν, ἡ δὲ δουλεία, ἡ αἰχμαλωσία καὶ ἡ σωματεμπορία ἀποσκοραχισθῶσιν ἀπὸ παντὸς μέρους τῆς χώρας, ἐάν ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς, ὃν φέρουσι τοσοῦτω μακρὰν τὰ ἡμέτερα πλοῖα, κατακτήσῃ τὰς περὶ τὴν ἐστίαν αὐτοῦ πλουσίας χώρας, τότε οὐδεὶς φόβος εἰς τὴν Εὐρώπην ἕνεκα τῶν ἀπαύστως πολλαπλασιαζομένων ἐκατομμυρίων κατὰ τὴν ἀρκτώαν Ἀμερικὴν, καὶ ἀπὸ ἐρήμου εἰς ἔρημον ἐπεκτεινομένων πρὸς μεσημβρίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὁποῖον στάδιον καὶ ὁποῖαι ἐμπνεύσεις πρόκεινται εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργεῖαν! Ἀπὸ τῆς σήμερον ἔτι, ὅποσαι ἀναμνήσεις, ὅποσαι ἀπομιμήσεις, καὶ ὅποσα ἐνδοξὰ ἔχνη τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τῶν μνημείων τῶν μητροπόλεων τῶν μεγάλων ὀνομάτων, τῶν τεχνῶν, ἀρχαίων τινῶν παραδόσεων καὶ τῶν νεωτάτων ἐφευρέσεων αὐτοῦ! Ἐν ταυτῷ δὲ καὶ ὁποῖα τις κανονικωτέρα ἀναλογία εἰς τὰς ταχέας ταύτας ἀπομιμήσεις! Ὅποῖον μεγαλεῖον πλέον γιγάντειον καὶ πλέον ἐλεύθερον κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν τεχνῶν αἵτινες ἐκτείνονται, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ εὐρυχωροτέρας φύσεως καὶ ἐπὶ αὐξήσεως ἐθνῶν τοσοῦτω ταχέας, ὥστε φρίνεται ἀπερίοριστος!

ἘΓινώσκωμεν δ,τι ἐρρέθη καὶ ὅ,τι αὐτοὶ οἱ Ἀμερικανοὶ λέγουσιν ἐνίοτε περὶ τοῦ βίου αὐτῶν ὡς ὑπὲρ τὸ δέον ἔηροῦ καὶ θετικοῦ, περὶ τῶν ἀγροίκων αὐτῶν ἠθῶν στερουμένων πνευματικῆς χάριτος, καὶ περὶ τοῦ ἀενάου θορύβου τῶν πόλεων αὐτῶν, περὶ τῆς πολυμόχθου δραστηριότητος τῶν συναθροίσεων, ὁμοιαζούσης τοὺς ἀλλεπαλλήλους κτύπους τῶν πελέκων τῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις αὐτῶν σκαπανέων. Ἡ αὐστηρότης τῆς δημοκρατικῆς ἰσότητος ἐπαυξάνει τὴν ψυχρὰν ταύτην δραστηριότητα τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὑπεκκαιομένην ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ἀνάγκης ἰσῆς εὐζωίας.

ἘΝομίζει τις ἀνανεουμένην καὶ ἐκατονταπλασιαζομένην τὴν πανουργὸν καὶ τραχεῖαν ἐκείνην κοινωνίαν, ἣν περιγράφει Ρωμαῖος σατυρικός (\*) λέγων, ὅτι

ἀπὸ πρῶτας μέχρις ἐσπέρας, εἰς τε τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς συναλεύσεις, καὶ τὸ πραιτώριον οἱ πολῖται ἀδιακόπως ἤριζον πρὸς ἀλλήλους ὥσπερ ἦσαν ἐχθροὶ. Καὶ ὁμοῦ ποῖον κοινὸν πνεῦμα πατριωτισμοῦ οὐσφίγγει αἰφνης ὅλας τὰς ἀμερικανικὰς καρδίαις ἐπὶ τοῦ πολυμόχθου τούτου σταδίου τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων! Πόσον μεγάλη ἐφάνη ἡ Ὀμοσπονδία ὅτε ἐκινδύνευεν! Ὡς πῶς τὸ πνεῦμα τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἀνεπτέρωσε πάσας τὰς τραχεῖας ἐκείνης περιφιλαυτίας, καὶ μετὰ πόσης ὁρμῆς ὁ νεογνὸς νοῦς τῆς νέας Ἀμερικῆς ἀπέκρουσε τὴν ἀδίκον προσβολὴν τῶν ξένων!

οὐδεμία ἄρα ἀμφισβητοῦσα ὅτι εἰς τὴν ἀνώνυμον ταύτην φυλὴν, εἰς τὸν πολυειδῆ καὶ μιγάδα ἐκείνον λαὸν τὸν ἐκτεινόμενον ἀπὸ βορρᾶ μέχρι νότου τῆς Ἀμερικῆς, ἀνήκει ὁ ἐνθερμότερος τῶν πατριωτικῶν ἐνθουσιασμῶν, ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος καὶ τοῦ νόμου. Καὶ πρὸς τοῦτους ἡ θρησκεία διὰ τῆς θερμότητος τῆς πίστεως καὶ τῆς πειθαρχίας τῆς λατρείας, χρησιμεύει ὡς σωτήριος χαλινὸς εἰς τὴν κομπάζουσάν ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῆς ταύτην φυλὴν, ἐνῷ οὐδένα ἄλλον ζυγὸν ἀνέχεται πλὴν τοῦ ζυγοῦ τῶν κινδύνων καὶ τῆς ἐργασίας. Ἡ αἵρεσις τῶν καθαριστῶν (puritains), ἥτις κατέστρεψεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὰς διακρίσεις καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχαίας κοινωνίας, ἐστερέωσεν ἐξ ὑπαρχῆς καὶ συνέσφιγξε τοὺς δεσμούς τῆς Ἀμερικανικῆς ἰσότητος. Ἀντικατέστησεν ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης ταύτης χώρας τὴν σπανίαν καὶ δειλήμονα ἐπέμβασιν τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας, διὰ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἐκουσίας εὐπειθείας· ἐκυβέρνησε θρησκευτικῶς αὐτοὺς τοὺς τόσους δυσκόλως κυβερνωμένους ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἀρχῆς, καὶ οὕτως ἐχορήγησεν ὡς ἀντιστάθμισιν καὶ ὡς κανόνα τὸ δίκαιον τοῦ Εὐαγγελίου, τὸν ὑπέρτατον νόμον τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, εἰς τὴν δραστηρίαν ταύτην, καὶ ἥτυχον, καὶ ἀκαταμάχητον, καὶ σχεδὸν ἀνεύθυνον ὡς πρὸς τὰ δικαιώματά της ταύτην κοινωνίαν.

ἘΑναμφισβόλως, διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τὴν τῆς δημοκρατίας, πολλάκις ἐν Ἀμερικῇ παρεβιάσθη ὁ θεῖος οὗτος νόμος, καίτοι προσεποιούντο ἀναγνωρίζοντες τὸ μέγα αὐτοῦ κράτος.

ἘἩ γὰρ ἐφ' ἧς τὸ χριστιανικὸν αἶσθημα ἐπικρατεῖ ζέον, ὅπου ὁ θρησκευτικὸς κανὼν τοσαύτην ἔχει ἰσχύϊν, εἶναι καὶ ὁ τόπος ὅπου ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ τῇ χριστιανικῇ Εὐρώπῃ τῶν πρώτων αἰώνων, ἡ δουλεία καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ φυσικὴ καθυποδούλωσις τοῦ ἀνθρώπου διατηροῦνται εἰσέτι.

ἘἈλλ' ἡ ἐλευθερία, ἥτις πολλὰς παρεκτροπὰς καὶ πολλὰς καταχρήσεις παραβλέπει, ἔχει τοῦλάχιστον τὸ σωτήριον τοῦτο ἀποτέλεσμα, τὸ νὰ συνταράσῃ ταύτας ἀπαύστως, νὰ τὰς παρενοχλῇ ἀδιακόπως διὰ τῆς ἀντιρρήσεως καὶ τοῦ ψόγου, νὰ ὑποκινή εἰ δέον ἐναντίον αὐτῶν τὰς συνειδήσεις, καὶ τάχιον ἢ βράδιον νὰ διορθοῖ τὸν νόμον διὰ τῆς ἠθικῆς ἐμφύτου ὁρμῆς.

ἘΜὴ δὲν ἔχωμεν καὶ σήμερον ὑπ' ὄψιν τὸ ἐχέγγυον τῆς παραμυθητικῆς ταύτης ἀληθείας; Ἰδοὺ· εἰς τινὰ ἐπαρχίαν τῆς Ὀμοσπονδίας, ἐκ τῶν πλουσιωτέρων καὶ τῶν πλέον ἐσκληρυμμένων ὑπὸ τῆς ἀ-

(\*) Ὁ Λουκῦλιος. Σ. Μ.

λαζονείας ἔνεκα εὐημερίας καὶ ἐξουσίας, ταπεινὴ τις καὶ εὐσεβὴς γυνὴ (\*) ἀνύψωσε φωνὴν κατὰ τῆς ἀσεβοῦς καὶ παντοδυνάμου συνηθείας τῆς δουλείας, προσέβαλε καὶ τὸν νόμον, καὶ τὰς προλήψεις, καὶ τὴν φιλαργυρίαν, καὶ τὴν ἡδυσπάθειαν, ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα πάθη τὰ συμμαχοῦντα ὑπὸ τὸ κῦρος τῆς συνηθείας τοῦ ὁρθοῦ λόγου καὶ αὐτῆς τῆς ὑπεροψίας ἐλευθέρου λαοῦ, καὶ ἡ ἀδύνατος αὕτη φωνή, ἥν ζωογονεῖ ἅγιός τις ἐνθουσιασμός, ἀντήχησε πανταχοῦ, ἐκ τομύριον ἄλλων φωνῶν ἐπαναλαμβάνουσιν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ ἀμερικανικοῦ κόσμου καὶ τὴν μεταδίδουσι πέραν τῶν θαλασσῶν· νέον πῦρ φιланθρωπίας ἐξήψε τοὺς ἱεροκήρυκας καὶ τοὺς πιστοὺς. Τὸ ἔργον προβαίνει ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς πίστεως· πάντες ἀναλαμβάνουσιν τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας, εἰς αὐτὴν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ Εὐαγγελίου· καὶ ἐναντίον τῶν ἀντιπράξεων τοῦ συμφέροντος, ἐναντίον εὐλογοφανῶν λόγων τῆς πολιτικῆς, ἐναντίον τῆς περὶ τὴν θεραπείαν δυσκολίας αὐξανομένης ἔνεκα τῆς ἐκτάσεως τῆς νόσου, προλέγομεν ὅτι ἡ κηλὶς αὕτη ἐξαλειφθήσεται ἐπὶ τέλους ἀπὸ τῆς Ἀμερικῆς, καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν μετὰ ζήλου προβαίνουσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Σταυροῦ, « ἐν τούτῳ νίκα. »

Ὅταν τοιαῦτα ἔργα κατορθῶνται διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, ὅταν ὁ καθαρός ἐνθουσιασμός τοῦ καλοῦ χρησιμεύῃ ὡς ἡμερήσιον ἐλατήριον τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων, μὴ φοβώμεθα διὰ τινὰ λαὸν μήτε διὰ τινὰ ἐποχὴν τὴν ἀποξήρανσιν τῶν πηγῶν τοῦ ἠθικοῦ βίου, διότι τοῦτο δὲν δηλοῖ τὴν πρόοδον τοῦ ἡλικικοῦ συμφέροντος καὶ τῆς δυνάμεως ἐκείνης, ἥτις παρατείνει τὴν διάρκειαν ἔθνους τινος, ἐξασθενοῦσα διὰ τῆς ἀτροφίας τὴν ψυχὴν.

« Οὐχί· τὰ ἥθη μεταβάλλονται, τὸ πολίτευμα ἀλλοιοῦται, αἱ γλῶσσαι ἐκλείπουσι καὶ ἡ μεταφύτευσις τῶν φυλῶν δύναται νὰ ἐπισπεύσῃ καὶ αὐξήσῃ ὅλας ταύτας τὰς ἀφεύκτους μεταβολάς· ἀλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τηροῦσα τὰ προσόντα αὐτῆς, καὶ τὰ γενναῖα αἰσθήματα τῆς εὐαισθησίας, τῆς κρίσεως καὶ τῆς φαντασίας, δὲν μεταβάλλεται, δὲν γίνεται ἐκφυλός, οὐδὲ στερεῖται τοῦ ἐλαχίστου τῶν ὁρῶν τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Ὅταν ἡ ἰσχὺς πίπτῃ, ὅταν ἡ λυχνία μετατίθεται, ὅταν ἔθνος καταπεποιημένον καὶ ἀναυδὸν δὲν αἰσθάνεται πλέον τοὺς ἰσχυροὺς παλμούς τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τότε ἄλλος λαός διεδέχθη ἤδη τὴν κληρονομίαν του. Ὅταν γλῶσσά τις ἐγήρασεν ἐπὶ τῆς πατρῴας γῆς, ἡ ἀλλοιωθεῖσα κατὰ τὴν διάβασίν της ὑπὸ νέον οὐρανὸν ἀπώλεσε τὸ ἀκραιφνές τοῦ πρώτου αὐτῆς τύπου, τὴν χάριτα ἢ τὴν ἐνέργειάν της, οὔτε ἔχει πλέον ἀναλογίαν πρὸς τὸν περὶ αὐτὴν τεθορυβημένον καὶ νέον κόσμον, ἢ αὐτὴ τοῦ πνεύματος συγκίνησις τῆς ψυχῆς διαπερᾷ διὰ πάσης ὁδοῦ φε-

ρούσης πρὸς τὸν νοῦν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχιτέκτονος, λάμπει καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀτέλειαν τῆς οἰκοδομικῆς ὕλης, ἣν ἡκρωτηριασμένην ἢ μόλις λεπτοουργηθεῖσαν μεταχειρίζεται.

« Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ μεγαλεῖον, τοιοῦτος ὁ ἀρχέτυπος χαρακτὴρ τῶν ὕμνων οὓς ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἡ εὐσπλαγχνία, ἡ ἐλπίς διέχεον ἐν μέσῳ τῆς ἐλσεινότητος τοῦ ἐκπνέοντος Ρωμαϊκοῦ κόσμου· τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ τοῦ καθαροῦ καὶ ἀκραιφνοῦς ζήλου, ἡ χριστιανικὴ αὕτη Ἀρέθουσα ἥτις δὲν ἔπαυε διαχέουσα διαυγῇ τινι ρυάκῃ ὑπὸ τὰ κύματα τῆς βαρβαρότητος. Μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ὁ φόβος μὴ ποτε πάθῃ τρομερωτέραν δοκιμασίαν, ἢ μὴ ἀποξηρανθῇ.

« Ἀπὸ πολυαρίθμων νηῶν τοὺς ὁποίους ἀνεγείρει ἡ Ἀρκτὺς Ἀμερικὴ καθ' ὅλα τὰ ὅρια τῆς ἐρήμου πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ὀδύνης, ὑψωθήσεται εἰς αἰῶνας τὸ Ἄσπινδρά, ὅπερ προέλεγεν ὁ Μίλτων, ὡς τὸ αἰοίδιον τοῦ ἀνθρώπου χρέος πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἐκ τῶν κηρυγμάτων ἅτινα ἡ ἐνότης τοῦ ζήλου, ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς πίστεως πολυπλασιάζει μετὰ τῶν χριστιανικῶν αἱρέσεων τῆς Ἀμερικῆς, ἀνεκδύσουσιν αἰετοὶ λόγοι πυρός, ἐκκαίοντες ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς ἀγάπης. Ἐν μέσῳ τοῦ μεγάλου τούτου λαοῦ τοῦ αὐξηθέντος διὰ τῶν λαφύρων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ τῶν ἀδιακόπων, τῶν ἰσχυρῶν ἐφευρέσεων, μετὰ τῶν ἐργατῶν τούτων τῆς ἐνδεκάτης ὥρας τῶν συμπληρούντων τόσῳ ταχέως τὸ ἔργον καὶ λαμβανόντων ὀλοσχερῇ ἀντιμισθίαν, ἐντὸς τοῦ τραχέως ἅμα δὲ καὶ σοφοῦ τούτου ἔθνους τοῦ νεωστὶ μὲν γεννηθέντος ἀλλὰ μεγίστην ἔχοντος πείραν, τοῦ ἐναβρυνομένου ἐπὶ τῇ ἰσχύϊ ὡς καὶ ἐπὶ ταῖς τέχναις αὐτοῦ, δίδων καθυπέταξε μεγαλοπρεπεστάτην φύσιν, ἡ ποίησις τῆς ψυχῆς ὑποθαλαπομένη ὑπὸ τῆς θρησκείας, τῆς πατρίδος καὶ τῆς οἰκογενείας, θέλει ἀφεύκτως περιέλθει εἰς τὴν ἀνατολὴν αὐτῆς καὶ τὴν μεσημβρίαν.

« Καὶ γενήσεται ἄρα τοῦτο εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Σαϊκσπέρου καὶ τοῦ Μίλτωνος, ἀνὰ μέσον τῶν πλουσιῶν πόλεων ὅπου ἀκμάζουσιν ὅλαι αἱ τέχναι, ὅπου ἀναφαίνονται ἤδη καὶ φιλόσοφοι καὶ ἱστορικοὶ, ἡ πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἀφιερωμένου τῷ Θεῷ παρὰ τοῦ Reginald Heber, τοῦ τόσον μεμακρυσμένου συμπολίτου τῶν Ἀγγλῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἢ εἰς τὰ πέρατα τοῦ νέου κόσμου, εἰς τὴν εὐηχον διάλεκτον τοῦ Ercilla, καὶ τοῦ περιπλανωμένου τῶν καθ' ἡμᾶς ποιητῶν, τοῦ φυγάδος τούτου τῆς Κούβας, οὗτινος ἐπανελάβομεν στίχους τινάς; Τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ νέου κόσμου ἀναβλαστήσει ἐκ τῶν κόλπων μεγάλου λαοῦ ἠνωμένου, ὕμνος εὐγνωμοσύνης καὶ θριαμβοῦ; Ἔσται τάχα ἡ φιλελεύθερος φωνὴ μέρους τινος τοῦ μεγάλου τούτου λαοῦ, χωριζομένου ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἐν ὀνόματι ἀνωτάτου καθήκοντος θρησκείας καὶ δικαιοσύνης; Ἡ δύναμις τέλος αὕτη τῆς φιλολογικῆς δημιουργίας, ἥς στερεῖται ἔτι ἡ Ἀμερικὴ, θέλει ἄρα βραδύνει ἐπὶ πολὺ, καὶ θέλει εἶσθαι ὥσπερ ἄπνους ἥτις ὑπὸ τὸ βάρος τῆς δραστηρίας προόδου πάντων καὶ τῆς ἀδιακόπου κινήσεως, διὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν λόγον ὅστις ἐπι-

(\*) Ἡ Κυρία Beecher Stowe, ἡ συγγραφεῖσα τὸν Uncle Tom.

κρατεῖ ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς πειθαρχίας καὶ τοῦ πλή-  
θους, καὶ ὅστις, ἐν μέσῳ τῶν ἀπειραρίθμων νεωτέ-  
ρων στρατῶν καὶ τῶν δυσγράνων αὐτῶν ἀγώνων ὑπὸ  
τὸ πῦρ ὅπερ καταφρονοῦσιν, ἐπισκιάζει τὴν ἀνδρίαν  
καὶ τὴν προσωπικὴν ἐμπνευσιν ;

« Ἀγνοοῦμεν ἄλλ' ἐπὶ μεγαλοφυΐας ὡς καὶ ἐπὶ πί-  
στεως ὑπάρχουσι πάντοτε ἐκλεκτοὶ τοῦ Ὑψίστου » καὶ  
ἐνόσω ὁ ἐνθουσιασμός τῆς θηϊκῆς καλλονῆς δὲν ἐξορι-  
σθῇ ἀπ' ὧν τῶν καρδιῶν, ἐνόσω ὑποστηρίζεται  
παρ' ὧν τῶν ἐντίμων παθῶν τῆς ψυχῆς, θέλει ἀνα-  
ζωπυρεῖ ἐνίοτε τὴν λάμψιν τῆς ποιητικῆς ἰδέας· θέλει  
διεγείρει τὰ αἰσθήματα ὅσα ἠσθάνθησαν οἱ Ἰουδαῖοι  
προφῆται κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς δουλείας ἢ τῆς ἀπε-  
λευθερώσεως, ὅ, τι ἠσθάνετο βασιλεὺς ἐκείνος τῆς Σπάρ-  
της τὴν ὅτε προτεραίαν θανάτου τὸν ὁποῖον ἐζήτησεν  
ὑπὲρ πατρίδος, προσέφερεν ἀνθοφοροῦσαν ἔχων τὴν  
κεφαλὴν θυσίαν εἰς τὰς Μύσας Ὁρητικαίαν, ἐλευθε-  
ρία, φιλοπατρία, λατρεία τῶν νόμων, ἀγάπην τῶν  
τεχνῶν, ὅπου καὶ ἂν εὗρισκεσθε, ἐκεῖ δύναται πάν-  
τοτε ὅταν ὑπάρχετε, νὰ ἀναφανῇ λυρικὸς ποιητής ! »

## ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ

### ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἰδε φυλ. 230, 231, 232, 233 καὶ 234)

—ooo—

Ἐξιστορήσαντες ἄχρι τοῦδε τὰ περὶ καθιδρύσεως  
Πατριαρχείου ἐν Ρωσσίᾳ, εὐθετον κρίνομεν εἰς  
συμπλήρωσιν τῆς πραγματείας μας νὰ παρασυνά-  
ψωμεν ἐν συντομίᾳ καὶ τὰς παρεπομένας περιπε-  
τείας ὅσας ἐπὶ Ἰωβ τοῦ πρωτοθρόνου ὑπέστη τὸ  
Πατριαρχεῖον αὐτό. Τὴν νόμιμον περιέργειαν τοῦ  
ἀναγνώστου ὀφείλει ὁ συγγραφεὺς νὰ μὴ ἀφίσῃ  
πάντως ἀπλήρωτον.

Οἰκτρὸν, οἰκτρότατον ἀπέβη τὸ τέλος ἀμφοτέ-  
ρων τῶν σπουδαρχησάντων συνωμοτῶν, τοῦ τε Γο-  
δουνῶ καὶ τοῦ Ἰωβ. Ὁ πρῶτος, εἰ καὶ λαμπρύνας  
ἐπὶ τινι ἔτη τὸν θρόνον, ὃν δι' ἐγκλημάτων πολ-  
λῶν καὶ φρικτῶν ἐσφετερίσθη, εἶδεν ὅμως ἐπὶ τέ-  
λους ἐκυτὸν ἐγκαταλειμμένον, καὶ πανταχόθεν ἐ-  
πιβουλεύμενον. Ἡ ἐμπάνσις τοῦ Ψευδοδημητρίου  
ἐπέφερεν εἰς τὴν μοναρχίαν του τὴν θανάσιμον βο-  
λήν. Φωνὴ γενικὴ ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ ἀπ' ἧς στιγ-  
μῆς φάμη καθ' ἅπασαν τὴν Ρωσσίαν διασπάρη, ὅτι  
τὸ πλάσμα τοῦτο τῆς Ἰησοῦτικῆς ῥαδιουργίας, ὁ  
περιδότης οὗτος ἀπατεῶν ἦτο ἀληθῶς ὁ υἱὸς τοῦ  
Τσαρόν Ἰωάννου, ὁ μόνος τοῦ θρόνου νόμιμος διά-  
δοχος. Τὴν πρωτὰν τῆς 13 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1603  
ὁ Βορίσις προήδρευσε τοῦ συμβουλίου, καὶ συνεδεί-  
πνησε μετὰ τῶν ἐπιστῶν ἁλλοδαπῶν· ἀλλ' ἅμα  
ὡς ἠγέρθη τοῦ συμποσίου κατελείφθη ὑπὸ ὀξυτά-  
των ὀδυνῶν, αἷμα δ' ἐξέρρευσεν παραχρῆμα ἐκ τῆς  
ρίνας, ἐκ τῶν ὧτων καὶ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Μετ'  
οὐ πολὺ ἐλειποθύμησεν· ὅμως προέβηκε νὰ εὐλογή-

σῃ τὸν υἱὸν ὡς Τσαρόν Ρωσσίας, καὶ νὰ λάβῃ κατὰ  
τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰσέτι συνήθειαν τὸ σχῆμα τὸ μο-  
ναχικόν, κληθεὶς Βογολέπος, ἥτοι θεοπρεπής. Μετὰ  
δὲ παρέλευσιν δύο ὥρων ἐξέπνευσε, τὸ πνεῦμα πα-  
ραδοὺς τῷ Θεῷ ἐν αὐτῇ τῇ αἰθούσῃ ἐνθα εἰστίασε  
τοὺς πρέσβεις καὶ τοὺς εὐπατρίδας. Ἄδεται ὅτι  
ἐδηλητηρίασεν αὐτὸς ἑαυτόν. Τινὲς ὅμως τῶν ἱστο-  
ρικῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Καρκαμψίνος, δὲν ἀποφάνονται  
περὶ τούτου βεβαιωτικῶς, μᾶλλον δὲ εἰκάζουσιν  
αὐτὸν κρουσθέντα ὑπὸ ἀποπληξίας.

Τοὺς ὄρκους πρὸς τὸ γένος τοῦ Γοδουνῶ ἐμα-  
ταίωσαν ταχέως ἡ ἀποστασία τοῦ στρατοῦ, καὶ αἱ  
προδοσίαι τῶν ἀρχόντων. Καὶ Θεόδωρος, ὁ νέος  
Τσάρος, καὶ Μαρία, πλὴν τῆς Ξενίας, ἀπέθανον  
βιαιοθάνατοι. Ὁ δὲ ἀπατεὼν Δημήτριος, τέρας θη-  
ριωδίας καὶ παρανομίας, ὡς ἀνέβη τὸν αἰμοσταγῇ  
θρόνον τῆς Μόσχας, ἔσπευσε νὰ καταδιώξῃ πάντα  
φίλον τῶν Γοδουνῶ. Διέπρεπε μεταξὺ τούτων ὁ  
Ἰωβ, ὅστις, ὡς λέγεται, δειλιάσας, προσεκύνησε μετ,  
ἄλλων Ἐπισκόπων τὸν τύραννον. Ἀλλὰ πῶς ὁ ἄπι-  
στος διάκονος, ὅστις εἶχε νῦν ἀνά χειρὸς τὰς τύχας  
τῆς Ρωσσίας, πῶς ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ εἰς τοὺς  
λόγους ἱεράρχου, πρὸ τινος ἀπίστως πολιτευθέντος  
πρὸς τὸν νόμιμον αὐτοῦ βασιλέα καὶ εὐεργέτην  
Θεόδωρον ;

« Ὁ Ἰωβ ἐτέλει τὴν θεῖαν μυσταγωγίαν ἐν τῷ  
ναῷ τῆς Κοιμήσεως, ὅτε ἐξαίφνης ἐμμανεῖς ἐπανα-  
στάται εἰσέδυσαν μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων εἰς τὸν  
ναόν, καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν ψαλμοῦδιαν ἀδιαφορήσαν-  
τες ὤρμησαν εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα, ὅπου συλλαβόν-  
τες τὸν Πατριάρχην, ἀπήγαγον καὶ ἐξέδυσαν τῶν  
ἀρχιερατικῶν ἀμφίων. Ὁ ταλαίπωρος Ἰωβ ἐδεδίξεν  
ἐν ἀκμῇ τριαύτῃ καρτερίαν καὶ μεγαλοφυΐαν. Λα-  
βὼν τὸ ἐγκόλπιον, καὶ θεὸς αὐτὸ παρὰ τῇ εἰκόνι  
τῆς Θεοτόκου τοῦ Βλαδιμίρου, ἀνέκραξε γεγωνῶς·  
« Ἐνταῦθα, πρὸ τῆς ἀγίας ταύτης εἰκόνης, ἡξιώθην  
τῆς ἀρχιερωσύνης. Καὶ ἐτήρησα μὲν ἐπὶ δεκαεννέα  
ἔτη τὴν ἀκεραιότητα τῆς πίστεως· νῦν δὲ βλέπω  
τὴν συμφορὰν τῆς Ἐκκλησίας, τὸν θρίκμβον τῆς  
ἀπάτης καὶ τῆς αἵρέσεως. Μῆτερ θεοῦ, σῶσον τὴν  
Ὁρθοδοξίαν ! » Ἐνδύσαντες δ' αὐτὸν μέλαν χιτῶ-  
νιον, εἶτα δὲ ἐλκύσαντες καὶ χλευάσαντες ἔντε τῷ  
ναῷ καὶ τῇ ἀγορᾷ, ἀπήγαγον ἐφ' ἀπλῆς ἀμάξης  
ἐκτὸς τῆς πόλεως, καὶ κατέκλεισαν αὐτὸν ἐν τῷ  
μοναστηρίῳ τῆς Σταρίτσας. »

Ἀντὶ τοῦ Ἰωβ, ἀνηγορεύθη παρὰ τοῦ ἀπατεῶνος  
Πατριάρχης ὁ Ἕλλην Ἰγνάτιος, πρῶτον Ἀρχιεπίσκο-  
πος Κύπρου. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἐκδιωχθεὶς τῆς ἐδρας  
αὐτοῦ παρὰ τῶν Τούρκων, διήγαγε χρόνον τινὰ ἐν  
Ρώμῃ παρὰ τῷ Πάπᾳ, ὅθεν μετέβη εἰς Μόσχαν,  
βασιλεύοντος τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου. Ἐ-  
κεῖ, εὐαρεστήσας τῷ Βορίσῃ, ἐλαβεν ἕως ἀπὸ τοῦ  
1603 τὴν διοίκησιν τῆς Ραζάνης, ἔπειτα δ' ἐκτί-  
σατο καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ Ψευδοδημητρίου, προῦ-  
παντήσας αὐτῷ ἐν Τούλῃ. Ἀλλὰ μῆτε καθαρὰν ἔ-  
χων τὴν πίστιν πρὸς τὴν μητρικὴν Ἐκκλησίαν, μῆ-  
τε ἄδολον ἀπ' ἐτέρου φέρων τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν  
Ρωσσίαν, ἐγένετο ὄργανον παρανομίας καὶ σκαν-